

«حکمت، حکومت، ولایت»

گزارشی از بیست و ششمین همایش بزرگداشت حکیم صدرالمتألهین (ملاصدرا)

(خرداد ۱۴۰۱؛ تهران)

- نگاهی به بیست و ششمین همایش بزرگداشت
ملاصدرا
- بیست و ششمین همایش از سلسله همایشهای
بزرگداشت حکیم ملاصدرا با موضوع «حکمت،
حکومت، ولایت» در خردادماه ۱۴۰۱ برگزار گردید.
بنیاد حکمت اسلامی صدرا، برسم سالیان
گذشته و راستای تحقق اهداف علمی خود و
تیین حکمت متعالیه اسلامی ایرانی در حوزه
موضوعات عملی، بیست و ششمین همایش
ملی بزرگداشت حکمی ملاصدرا را بمنظور
بازخوانی بایسته‌های حکومت شایسته، به موضوع
«حکمت، حکومت، ولایت» اختصاص دارد.
پس از تعیین موضوع و استخراج سرفصلهای و
زیرموضوعات همایش، فراخوان مقاله عمومی
همایش در تاریخ ۱۸ بهمن ۱۴۰۰ اعلان گردید.
سرفصلها و موضوعات همایش بشرح ذیل
بودند:
- حکمت، حکومت، ولایت؛ پیوندها و تعاملها
نسبت دانایی (حکمت) و قدرت (دولت)
در فلسفه سیاسی
- نسبت حکومت، ولایت و حکمت
رابطه اخلاق عملی با حکمت و حاکم
- رابطه حکمت و حکومت و عدالت
منشأ «ولایت فقیه» در قرآن، سنت و
حدیث
- سیرت‌شناسی حکیم و ولی
حکومت حکیم و تحقق مدینه فاضله
حکومت حکمی و مردم‌سالاری دینی
تحقق حکومت عقلانی و روشهای
مردم‌سالارانه
- حکمت حاکمان و سیاست مدن در فلسفه
اسلامی
- مؤلفه‌های حکومت مطلوب از نظر حکمای
اسلامی
- مختصات خرد و حکمت حاکمان در فلسفه
عملی حکمای اسلامی
- نسبت عقل و شرع در حکومت مطلوب از
نظر حکمای اسلامی
- جایگاه و مراتب ولایت در نظریه‌های
سیاست مدن
- نسبت حکومت حکیمان و اصل ولایت
نسبت حکیم، ولی و انسان کامل
حق و تکلیف در نظام سیاسی ولایی
جایگاه امر معاش و امر معاد در حکومت ولایی

DOR:20.1001.1.15600874.1401.27.4.9.5

- نسبت رسالت و ولایت در فلسفه سیاسی اسلامی
- مسئله مهدویت و خلیفه‌اللهی در فلسفه سیاسی
- آرمان‌شهر مهدوی در اندیشه سیاسی اسلامی
- تمایزهای حکومت ربانی و الهی با استبداد بشری
- حکمت حاکمان در نصوص دینی اسلامی
- نهج‌البلاغه و حکمت حکومت
- رابطه حکومت و شریعت در ادیان توحیدی
- فلسفه نبوت و ولایت نزد حکمای اسلامی
- تطورات نظریه مدینه فاضله در سنت اسلامی
- مفهوم حقوقی و فلسفی امامت
- حکمت، حکومت و ولایت در جنبشهای سیاسی شیعی (باطنیه، اسماعیلیه، نظریه ولایت عرفانی، نظریه ولایت فقیه و...)
- مردم‌سالاری مذموم و ممدوح در حکمت فلسفی افلاطون و فارابی
- سهروردی، حکمت خسروانی و نظریه‌های سیاسی
- نظریه‌های سیاسی در رساله‌های تمثیلی فلسفی و ادبی
- ویژگیهای فلسفه سیاسی متعالیه و غیرمتعالیه
- سیاست و زعامت متعالیه
- امام‌شناسی در حکمت متعالیه
- پیشینه و تاریخچه حکومت حکیمان و خردمندان
- حکومت حکیم در سنتهای فلسفی باستان (ایران، مصر، بین‌النهرین، شرق آسیا، یونان و...)
- نظریه‌های سیاسی و حکومت در آیینهای حکمی ایران باستان (زردشتی، میترائی، زروانی)
- جایگاه حکیمان و خردمندان در نظامهای سیاسی عهد باستان
- مراتب خرد و خردمندی در نظامها و تمدنهای مشرق‌زمین
- واژگونی حکمت عملی در ایدئولوژیهای اجتماعی – سیاسی معاصر
- فلسفه سیاسی در ایران معاصر (از مشروطه تاکنون)؛ با تأکید بر عناصر حکمت عملی
- امت و امامت در دنیای معاصر؛ نظریه‌های فلسفی و جامعه‌شناختی
- نقش حکمت و حکومت در تحولات آینده جهان
- حکمت و حکومت در دنیای سایبری آینده؛ مؤلفه‌ها و مختصات
- ولایت‌پذیری و نقش آن در تربیت
- تبیین مفهوم ولایت در زندگی
- ولایت‌پذیری و معنای زندگی
- نقش ولایت‌پذیری در زندگی فردی و اجتماعی.
- در مدت مقرر ۷۶ عنوان مقاله از اساتید، صاحب‌نظران و پژوهشگران حوزه و دانشگاه به دبیرخانه همایش واصل گردید که از آن میان، ۴۹ چکیده مقاله در شورای علمی همایش پذیرفته شد و در کتابچه چکیده مقالات همایش منتشر گردید.
- با توجه به شرایط اجتماعی موجود و لزوم پرهیز از تجمع در راستای جلوگیری از گسترش بیماری کرونا، همایش «حکمت، حکومت، ولایت» نیز همچون دو سال گذشته، بصورت مجازی برگزار شد و سخنرانیهای برگزیده همایش از طریق پایگاه اینترنتی بنیاد حکمت اسلامی صدرا (mullasadra.org) در اختیار عموم قرار گرفت.

سخنرانان همایش و موضوعات بحث آنها عبارت بودند از:

دکتر سیدمصطفی محقق داماد، استاد دانشگاه شهید بهشتی: ختم نبوت و بقای ولایت از دیدگاه ملاصدرا

دکتر حسین کلباسی اشتری، استاد دانشگاه علامه طباطبائی: تقریر علامه طباطبائی از نسبت میان مراحل استكمال نفس با ولایت تکوینی

دکتر عبدالرزاق حسامی فر، استاد دانشگاه بین‌المللی امام خمینی (ره): برتری عدالت بر جود و جور در فلسفه سیاسی امام علی (ع)

دکتر حسن بلخاری قهی، استاد دانشگاه تهران: نسبت حکمت و حکومت در قرآن و تأثیر آن بر اندیشه سیاسی شیخ اشراق

دکتر قاسم پورحسن، دانشیار دانشگاه علامه طباطبائی: نسبت قدرت و خرد ایرانی

دکتر مهدی بیات مختاری، دانشیار دانشگاه نیشابور: مبانی هشتگانه ملاصدرا در اثبات ولایت عالمان دین

دکتر محسن پیشوایی علوی، دانشیار دانشگاه کردستان: بررسی تطبیقی مبانی هستی‌شناختی مدینه فاضله در فلسفه اسلامی

دکتر علیرضا صدرا، دانشیار دانشگاه تهران: حکمت حکومت متعالی

دکتر رضا ماحوزی، دانشیار مؤسسه مطالعات فرهنگی و اجتماعی: دموکراسی در اندیشه افلاطون و فارابی و نقش آموزش عالی و عمومی در قبال آن

دکتر محمدحسین طالبی، دانشیار پژوهشگاه حوزه و دانشگاه: نقش عقل در اجرای عدالت از راه شناسایی قوانین طبیعی

حجت الاسلام و المسلمین حسین عرب، مدرس حوزه علمیه: آرمان‌شهر صدرایی در تطبیقات عقلانی و وحیانی

دکتر حمیدرضا خادمی، دانشیار پژوهشگاه تحقیق و توسعه علوم انسانی (سمت): سیاست در فقه تهران (گذری تاریخی از مدرسه مروی تا تأسیس حاکمیت دینی)

دکتر نادرشکراللهی، دانشیار دانشگاه خوارزمی: معیار تشخیص عدالت در اندیشه صدرا

دکتر رسول برجیسیان، استادیار دانشگاه فرهنگیان، اصفهان: نقش عملی حکمت متعالیه در سیاست

دکتر سهراب حقیقت، استادیار دانشگاه شهید مدنی آذربایجان: حکیم حاکم در اندیشه سهروردی

دکتر غلامعلی مقدم، استادیار دانشگاه علوم اسلامی رضوی: ملاصدرا؛ تأویل علیت به ظهور و تجلی و تبیین ولایت عرفانی انسان کامل

دکتر محمد ملایی، استادیار دانشگاه علوم پزشکی مازندران: رئیس حکومت و ویژگیهای او از نظر ملاصدرا بر پایه کتاب مبدأ و معاد

دکتر اصغر رجبی ده‌برزوئی، استادیار دانشکده الهیات دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران شمال: مؤلفه‌های حکومت مطلوب از دیدگاه امام خمینی (ره)

دکتر مهدی رضایی، استادیار دانشگاه فرهنگیان، تهران: درونی‌سازی ارزش ولایت‌پذیری در منش و شخصیت مترجمان بر پایه رویکرد تربیت منش و شخصیت

دکتر علی جوادی، استادیار دانشگاه جامع امام حسین (ع): مفهوم‌پردازی ساختار و بازسازی ساختار فرهنگی از منظر حکمت متعالیه

دکتر محسن ابراهیمی، دانش آموخته دکتری فلسفه، دانشگاه اصفهان: «ولایت» ملاکی برای مشروعیت و مردم‌سالاری در حکومت دینی

دکتر فرشته ابوالحسنی، استادیار دانشگاه مازندران: جایگاه ولایت‌پذیری در زندگی فردی و اجتماعی انسان با تکیه بر حکمت نظری و عملی آیت‌الله جوادی آملی

دکتر جانا عرب‌زاده، دانش آموخته دکتری معماری، دانشگاه آزاد اسلامی: تبیین رابطه حکیم متاله با معمار خلیفه از منظر صدرالمتهین در شکل‌گیری معماری و شهرهای نوین

دکتر محسن کردلو، دانش آموخته دکتری فلسفه تعلیم و تربیت، دانشگاه خوارزمی: تبیین نظریه ولایت فقیه در اندیشه فلسفی صدرالمتهین

حجت‌الاسلام و المسلمین سیدمحمدهادی مقدسی، دانش آموخته حوزه علمیه قم و دانشجوی دکترای مؤسسه امام خمینی (ره): حکومت حکمت در حکمت متعالیه؛ مبانی و کارکردها

محمد مداحی، دکتر علی اصغر جعفری ولنی، دانشگاه شهید مطهری: ویژگی‌های فلسفه سیاسی متعالیه و غیر متعالیه

مجموعه کامل مقالات برگزیده همایش نیز بزودی تقدیم علاقه‌مندان خواهد شد.

حضرت آیت‌الله سیدمحمد خامنه‌ای، رئیس بنیاد حکمت اسلامی صدرا نیز یادداشت و مقاله‌یی با عنوان «حکومت شایسته بشر از نگاه اسلام و عقل» به همایش «حکمت، حکومت، ولایت» ارائه نموده‌اند که متن آن در ادامه برای استفاده علاقه‌مندان تقدیم میگردد:

یکی از بزرگترین مسائل اینجهانی بشر، شکل حکومت شایسته حیات انسانی برای بشر بوده است و حکما و اندیشمندان بسیاری در پی این اندیشه و پرسش، عقایدی را اظهار نموده‌اند. بنظر میرسد نخستین شکل حکومت شایسته انسانی، در آغاز تاریخ از طریق دین و پیامبران معرفی و آموزش داده شده، اما در کنار آن پیوسته سلطه و حکومت بر پایه زور یا تزویر به مردم، بحکم غرایز حیوانی و انگیزه‌های قدرت‌مداری نیز وجود داشته و حیات بشر را در طول تاریخ به ستم و قتل و غارت و فساد و رواج نابسامانی و خشونت و رنج آمیخته است.

حکما و فلاسفه که شاگردان انبیا و مروج ادیان الهی بوده‌اند در تمام دورانها و در ملل متمدن، همواره کوشیده‌اند با تکیه بر عقل و مبانی آفرینش جهان و برای برخورداری همه مردم از رفاه و امنیت و عدالت و رسیدن به رستگاری و سعادت، شکل حکومت را بر پایه حکمت بگذارند. حکمت نظری بر اساس جهانبینی درست و منطقی و عقلانیت، راه سعادت را می‌یابد و اجرای آن را بر عهده حکمت عملی قرار میدهد. میدانیم که مهمترین بخش حکمت عملی، سیاست مُدُن یا همان حکومت جوامع انسانی است و از اینرو باید پذیرفت که سیاست از حکمت و عقلانیت جداشدنی نیست و شکل صحیح و غیرحیوانی حکومت و سیاست را بایستی بر پایه عقلانیت و منطقی و قوانین فطرت و اصول اصلی آفرینش الهی بنا نهاد؛ هرگونه حکومت در جوامع بشری را چه از زور باشد یا از تزویر و تبلیغات، نمیتوان شایسته جامعه بشری شمرد.

از نظر حقوقی و منطقی، حکومت از «حق

فردان صدر

شخص و شخصیت فرمانروا و حاکم بستگی دارد و افرادی که خودکامه بوده و دارای ایمان عملی و نظری به خداوند نباشند و مصلحت جامعه را ببازی بگیرند و منافع شخصی یا گروهی داشته باشند و هدف آنها راحت و سعادت و کمال مردم نباشد، صلاحیت و حق حتی یک روز حکومت بر مردم را ندارند. یکی از احکام حکومتی اسلام و

شیعه این حدیث معروف است: «من کان من الفقهاء صائناً لنفسه حافظاً لدينه مخالفاً لهواه مطيعاً لأمر مولاه فللعوام ان يقلدوه...»؛ یعنی کسی شایسته حکومت در جامعه مؤمنین است که «فقیه» (یعنی دین‌شناس و حکیم) و ننگهبان دین و دیندار و با ایمان، و مخالف هوای نفس (یعنی خوددار و دور از هوای نفس و منافع شخصی) و مطیع قانون و قانونمند باشد، پس عوام (یعنی عامه مردم) مکلفند از او «پیروی» و اطاعت (تقلید) کنند؛ «تقلید» در لغت بمعنی پیروی است، نه فقط تقلید در فتوای فقهی.

در این حدیث، مردم برای حکومت بر خود، مکلفند از رجال قدرت طلب و عشاق حکومت و سلطه بر دیگران، پرهیز کنند و کسی را برگزینند که آگاه و عالم و متخصص در علوم عقلی و نقلی و جهانبینی الهی اسلامی، و دور از هوای نفس و بدنبال مصالح و منافع مردم و ملت و مردم‌دوست باشد؛ همانگونه که امیرالمؤمنین (ع) به مالک اشتر فرمود: «وأشعر قلبك الرحمة للرعية...»؛ یعنی لباس رحمت و محبت به مردم را بر دل خود بپوشان و نسبت به عامه مردم سراپا محبت و رحمت باش.

حاکمیت ناشی میشود، و یک حکومت صحیح آنست که بتواند اثبات کند که دارای این حق، یعنی حق حاکمیت است. زور و تزویر و توارث و قدرت خانوادگی هیچکدام نمیتوانند این حق را داشته و آنرا اجرا کنند. در نگاه دینی و اسلامی، حق حاکمیت در اصل به حق تعالی تعلق دارد زیرا او آفریننده جهان و انسان است و خداوند متعال است که مالک هر چیز میباشد و حق دارد شکل حکومت را تعریف و افراد شایسته برای حکمرانی بر مردم را معرفی نماید.

در نگاهی دیگر، حکومت باید با اهداف آفرینش و با حکمت سازگار باشد، و چون اساس آفرینش بر خیر و صلاح انسان (بمنظور رسیدن به سعادت و رفاه و زندگانی بسامان و شایسته) میباشد، پس حکومتی صحیح و دارای حق حکومت و فرمانروایی بر مردم است که هدف و برنامه و اجرای آن، رشد عقلانی مردم و زندگانی صحیح و انسانی همراه بارفاه و آرامش و امنیت و برخورداری از نعمتهای الهی باشد تا زندگی اینجهانی و اخروی او با سعادت و لذت همراه شود.

این شکل حکومت (حکومت الهی) بشدت به

در اینجا دو نوع حاکم قابل فرض است: ۱- حاکمی که مردم دوست و بدنبال عدالت و راحت و رفاه آنهاست، ۲- حاکمی که مردم را ملک و برده خود میداند و خود را قانون و قانون را برای خود می‌شمارد و قانونمدار نیست اسلام از آنرو شکل و نام حکومت را نه ریاست بلکه «ولایت» نهاده، زیرا محور در این کلمه پرمعنا، محبت (ولایت) است. خداوند متعال خود بالاترین «ولی» و دوست مؤمنین است؛ «الله ولی الذین آمنوا»، و پیامبر و امامان نیز چنین بوده‌اند، حاکم مقبول اسلام نیز باید «ولی» و دوستدار مردم باشد تا «اطاعت» از او واجب گردد.

رمزی در کلمه «ولایت» هست که در کلماتی مانند حب و عشق و مانند آنها نیست، زیرا همه اینها گاهی یکطرفه هستند اما ولایت بمعنای محبتی دوطرفه است، که یکسر آن محبت آفریدگار نسبت به مؤمنین است و سر دیگر آن، محبت مؤمنین به خداوند و آفریدگار خود (يُحِبُّهُمْ و يُحِبُّونَهُ).

«ولایت» یک جاذبه و رابطه دوطرفه است. همچنانکه در نیروی جاذبه مادیات اثبات شده، نه فقط جسم بزرگتر جاذب اجسام کوچکتر است که حتی جسم کوچکتر هم بسهم و بقدر توان و موجودیت خود، جاذبه دارد و آن را بسوی جسم

بزرگتر می‌فرستد، ولی چون مقدار آن ضعیف است در فیزیک و محاسبات عادی بحساب نمی‌آید. در رابطه بر اساس ولایت نیز از لحاظ مفهوم‌شناسی همیشه رابطه‌ی دو جانبه بین «والی» و «مردم» مفروض است. اسلام برای هر دو طرف (حاکم و مردم) «حقوقی» گذاشته و همچنین هر دو طرف بسهم خود «تکالیفی» دارند. هیچ حاکمی حق استبداد و خودکامگی ندارد و باید از مشاوره و خرده‌های دیگر کمک بگیرد مردم و افراد جامعه نیز مکلفند مطیع اوامر و قوانین موضوعه حکومت باشند و حاکم را نصیحت کنند. مردمسالاری نیز مشروط به رعایت «تکالیف» از طرف مردم است و همگان باید حاکم الهی و ولی مؤمنین را «امام» و پیشرو و «رهبر» خود بشمارند و بحکم «اطيعوا الله و اطيعوا الرسول...» از او اطاعت کنند.

این شکل آمیختگی سیاست با محبت، نمونه کامل «مدینه فاضله» و «آرمانشهر»ی است که حکمای ایران و اسلام و آتن و یونان نیز بدنبال آن بودند، اما جز در حکومت رهبران و امامان شیعی تحقق نیافت.

با توجه به همه عناصری که اسلام برای حکومت بر مردم قرار داده، معنی سیاست و حکومت و مبانی حاکمیت بشر بر بشر روشن میشود و رابطه آن با

این عکس مربوط به آرشینو همتی سال ۱۳۹۸ است.

خردنامه صدر

حکمت و عقل و منطق و نقش قوی محبت و رحمت میان مردم و حاکم، بدست می‌آید و اثبات میشود که هرگز نمیتواند و نباید حکومت از حکمت

و ولایت دور باشد، چه اینکه فرمود: «لایزال عهدی الظالمین» (بقره/ ۱۲۴). منصب ولایت همواره بایستی از طرف آفریدگار تعریف و اعطاء شود.

فناخوان

۲۶

بیست و ششمین همایش علمی حکیم ملاصدرا
۱۴۰۱، تهران

بنیاد حکمت اسلامی

حکمت حکومت ولایت

بمناسبت روز ملی بزرگداشت حکیم ملاصدرا

مهلت ارسال طرح و چکیده: ۱۴ فروردین ۱۴۰۱
مهلت ارسال اصل مقالات: ۱۶ اردیبهشت ۱۴۰۱
زمان برگزاری همایش: خردادماه ۱۴۰۱

برای اطلاع از زیر مجموعه‌ها و سرفصلها، چکونکی ارسال مقاله و اطلاعات تفصیلی، به نشانی اینترنتی زیر مراجعه فرمایید.

www.mullasadra.org

نشانی دبیرخانه: تهران، بزرگراه شهید سردار سلیمانی (شرق به غرب)، روبروی ضلع شمالی معالی بزرگ تهران، مجتمع امام خمینی، ساختمان شماره ۱۲، بنیاد حکمت اسلامی صدرا
مستوفی پستی: ۱۵۸۷۵/۶۹۱۹۰ | تلفن: ۸۸۱۵۳۲۲۱ | نمابر: ۸۸۲۹۳۸۰۴ | سامانه پیامک: ۰۲۱۸۸۹۳۸۰۶

ایمیل: siprin@mullasadra.org

خبرنامه صدرا

چکیده انگلیسی مقالات
چکیده انگلیسی مقالات
چکیده انگلیسی مقالات
چکیده انگلیسی مقالات
چکیده انگلیسی مقالات
چکیده انگلیسی مقالات
چکیده انگلیسی مقالات
چکیده انگلیسی مقالات